

БОРИС СЕМЕНОВИЧ ПАНОВ
(ДО 80-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ)

У 2008 р. доктору геолого-мінералогічних наук, професору кафедри корисних копалин і екологічної геології Донецького національного технічного університету, академіку АН вищої школи України, лауреату Державної премії України, заслуженому діячеві науки і техніки України Борисові Семеновичу Панову виповнилося 80 років.

Народився Борис Панов 10 вересня 1928 р. на станції Іловайськ Донецької обл. Після успішного закінчення навчання і складання екзаменів на атестат зрілості в чоловічій середній школі № 1 він, як єдиний медаліст, став студентом геологорозвідувального факультету Донецького індустріального інституту (пізніше – Політехнічного інституту, а нині – Донецького національного технічного університету), який закінчив з відзнакою 1951 р.

З цим вузом пов'язана понад 50-річна науково-педагогічна діяльність Б. Панова, у ньому він пройшов шлях від студента до професора і довголітнього завідувача кафедри розвідки родовищ корисних копалин, яку в 90-х роках ХХ ст. з його ініціативи перейменовано на кафедру корисних копалин і екологічної геології. З 1951 по 1958 рр. Б. Панов працював асистентом кафедри геології, 1958–1976 – спочатку старшим викладачем, а потім доцентом кафедри геології і розвідки родовищ корисних копалин. У 1955–1956 рр. він навчався в аспірантурі Ленінградського гірничого інституту, 1956 р. захистив кандидатську дисертацію на тему “Геологическое строение и рудоносность Чегарникского купола Никитовского ртутного месторождения”.

В 1966–1968 рр. Борис Семенович був відряджений у Гвінейську Республіку, де працював викладачем і був обраний деканом гірничо-геологічного факультету Конакрійського політехнічного інституту, зробив перші випуски гвінейських спеціалістів-геологів і гірників.

У 1975 р. Б. Панов захистив докторську дисертацію на тему “Минералогия активизированной области Донбасса и его обрамления”, 1976 р. йому присуджено науковий ступінь доктора геолого-мінералогічних наук, 1977 р. – вчене звання професора. Цього ж року вченого обрано завідувачем кафедри геології та розвідки родовищ корисних копалин Донецького політехнічного інституту, яку очолював до 2007 р. Нині він професор кафедри корисних копалин і екологічної геології.

Значним є внесок проф. Б. Панова в навчально-методичному плані. Він автор і співавтор низки підручників і навчальних посібників, деякі з них видані не тільки в Україні, а й за кордоном російською, українською, французькою і німецькою мовами. Підручник “Введение в геологию и разведку месторождений полезных ископаемых”, написаний у співавторстві з ученими Фрейберзької гірничої академії, двічі виданий німецькою мовою (1979, 1982). Добре відомий навчальний посібник “Структура рудных полей и месторождений. Основы металлогении” (1989), опублікований у співавторстві з І. Нікольським.

Надзвичайно багатогранна науково-педагогічна діяльність проф. Б. Панова відображена в понад 500 публікаціях, серед яких десять монографій, дев'ять підруч-

ників і навчальних посібників, близько 50 просвітницьких і науково-популярних праць.

Б. Панов (праворуч) розмовляє про співпрацю з професором Фрейберзької гірничої академії Л. Бауманном, 1972 р.

Б. Панов (у центрі першого ряду) серед учасників наради з проблем регіональної мінералогії. Чинадієве, 1982 р.

Серед науково-популярних цікавою і корисною, особливо для молодого покоління, є книга Бориса Семеновича (мемуари) “Донецкий национальный технический университет в моей жизни” (2003), у якій він у популярній формі висвітлив свій життєвий і творчий шлях від студента до професора, працю у Гвінеї, керівництво кафедрою, геологічні дослідження в Німеччині, відрядження в Канаду, наукову роботу в Перу, Китайській Народній Республіці, зв’язки кафедри з Австралією та США. Він також є співавтором чотирьох відкриттів і двох патентів.

Наукові розробки вченого стосуються вирішення низки актуальних проблем геології, мінералогії, мінералогії та екології. Головні об'єкти досліджень – різноманітні геологічні утворення Донбасу та Українського щита. Перша публікація Бориса Панова з'явилася на сторінках Всесоюзного мінералогічного журналу 1957 р. Вона була присвячена структурі й рудоносності Чегарницького купола Микитівського ртутного родовища в Донбасі. Під час досліджень було виявлено призматичні кристали кіноварі, марказит, самородне золото й інші мінерали, визначено новий стибієво-ртутний тип руд і виділено їхні рудоносні ділянки, підтверджені наступними розвідувальними й експлуатаційними роботами.

Б. Панов читає лекцію в Шанхайському гірничому інституті. Китай, 1985 р.

Борису Семеновичу належать важливі металогенічні узагальнення щодо перспективної рудної зони Головної антикліналі аж до Нагольного кряжа, а також прогноз можливості виявлення ртутного і поліметалевого зруденіння в зонах купольних структур північно-західної і південної окраїн Донбасу, який пізніше підтверджено. Вчений багато зробив щодо визначення перспектив Нагольного рудного району. На підставі вивчення керна матеріалу свердловини, пробуреної до глибини 1 600 м, на золоторудному родовищі Гострий Бугор виявлено зростання кількості самородного золота на глибинах 400–1200 м і зафіксовано мінералогічну зональність (зростання з глибиною кількості арсенопіриту й піротину в рудах, зменшення – бляклих руд та ін.), що в поєднанні з геохімічними особливостями руд і структурними побудовами дало змогу зробити висновок про значні перспективи прихованого на глибині зруденіння. Цей висновок підтверджений розробленим під керівництвом Б. Панова новим методом локального прогнозування золоторудної мінералізації.

Постійно в центрі уваги Б. Панова були дослідження мінералогії, структури і рудоносності південної частини Донбасу і Приазовської частини Українського щита. Завдяки їм і теоретичним обґрунтуванням про наявність поліметалевої, ртутної, флюоритової та іншої ендегенної мінералізації були відкриті: Комсомольський поліметалевий рудопрояв у кам'яновугільних вапняках, численні рудопрояви флюориту, мідні рудопрояви в девонських базальтах, молібденіт та інші сульфідні в

породах Жовтневого лужного масиву. Результати довголітніх досліджень на Донбасі узагальнені в колективній двотомній фундаментальній монографічній праці “Минералогія Донбасса” (1975), авторами якої, крім Б. Панова, є Є. Лазаренко, В. Груба та В. Павлишин. У цій праці підведено підсумки більш ніж 250-річного вивчення регіону. За повнотою наведеного матеріалу і глибиною його наукового опрацювання ця монографія, за визначенням провідних фахівців світу, не має аналогів. Вона охоплює досить детальні відомості про геологічну будову і мінеральні комплекси, зведену характеристику всіх виявлених мінералів і завершується глибоким аналізом процесів мінералоутворення.

Б. Панов на відслоненні базальтів острова пінгвінів і тюленів Філіп-Айленд. Штат Вікторія, Австралія, 2003 р.

Особливе місце серед наукових досліджень Б. Панова посідає геохімія ізотопів свинцю, сірки, кисню й вуглецю, які він вивчав у тісній співпраці з О. Тугаріновим, Л. Комлевим, М. Щербаком, І. Пілотом (Фрейберзька гірничо академія). За результатами цих досліджень, проведених на мінералах (сульфіди, кварц і карбонати) Донбасу, Дніпровсько-Донецької западини і Приазов'я, вирішено низку важливих, часто дискусійних питань вікового, генетичного і розшуково-оцінного характеру, особливо це стосується першоджерела материнської речовини і фізико-хімічних умов рудоутворення. Ці дослідження висвітлені в декількох десятках публікацій.

Неперевершеним науковим здобутком ученого є виявлення прихованого металогенічного і нафтогазового поясу Євразії глобальної протяжності, приуроченого до лінеамента Карпінського. Ця нова наукова ідея обґрунтована сучасними фактичними матеріалами геолого-геофізичних, мінералого-геохімічних, структурно-тектонічних та інших досліджень, отримала визнання серед геологічної громадськості не тільки України, а й зарубіжних країн.

Останніми десятиліттями Б. Панов багато уваги приділяє проблемам алмазонасності й екології України. Він у співпраці з геологами виробництва і вченими провів роботи з оцінки промислової алмазонасності кімберлітів на підставі нового методу, розробленого австралійськими геологами. Дуже важливі його дослідження геоecологічного спрямування, які стосуються захисту озонового шару Землі, можливостей утилізації відходів гірничорудного виробництва, а також сучасних процесів

мінералоутворення в териконах, забрудненості важкими металами біосфери Донбасу.

Активною є науково-організаційна і громадська діяльність Б. Панова. Він член спеціалізованих вчених рад із захисту докторських і кандидатських дисертацій, член редколегії “Мінералогічного збірника”, “Записок Українського мінералогічного товариства” та інших видань, член Ради Українського мінералогічного товариства і голова його Донецького відділення. Вчений бере участь в організації і проведенні низки наукових форумів різних рівнів, у тому числі періодичних міжнародних наукових конференцій “Благородні і рідкісні метали”, “Творча спадщина В.І. Вернадського і сучасність (“Вернадські читання”)”. Він тісно співпрацює з багатьма вченими різних країн світу – Німеччини, Болгарії, Польщі, Китаю, Канади, Австралії, США, був учасником XXVII і XXX Міжнародних геологічних конгресів, XV конгресу Міжнародної мінералогічної асоціації, I форуму з інженерно-технічної освіти країн Азійсько-Тихоокеанського регіону та ін.

Науково-педагогічна діяльність проф. Б. Панова високо оцінена на міжнародному, державному і відомчому рівнях. За цикл праць з теоретичної і регіональної мінералогії він удостоєний Державної премії України в галузі науки і техніки (1983), йому присвоєно звання Почесний розвідник надр СРСР (1991), обрано академіком (1993) і відзначено нагородою Ярослава Мудрого (1996) АН вищої школи України. У 1996 р. вченому присвоєно почесне звання “Заслужений діяч науки і техніки України”, а 1998 нагороджено Міжнародним почесним дипломом Американського біографічного інституту, 2002 р. обрано “Почесним академіком міжнародної Академії наук екології і безпеки життєдіяльності”, а 2006 р. – почесним членом Українського мінералогічного товариства.

Сердечно вітаючи Бориса Семеновича з ювілеєм, науково-педагогічна громадськість і редколегія “Мінералогічного збірника” бажають йому доброго здоров'я і щасливого творчого довголіття.

О. Матковський, В. Кирилюк, А. Сіворонов